

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА ДО ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Анотація

У роботі аналізується підготовка майбутнього офіцера до педагогічної діяльності, взаємодії в освітньому середовищі, орієнтування в інформаційному просторі на підґрунті порівняння різних понять сфери „освітнього простору”.

Аннотация

В работе анализируется подготовка будущего офицера к педагогической деятельности, взаимодействию в образовательной среде, ориентации в информационном пространстве на основе сравнения разных понятий сферы «образовательное пространство».

Annotation

The training of a future officer to teaching, interaction in the educational environment, orientation in the information area are analyzed in the paper on the basis of comparison the different terms of the sphere ‘educational area’.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні ведуться численні дискусії про те, якою має бути освіта у XXI столітті. Система вищої освіти України вже тривалий час перебуває у стані реформування. За останні роки в освітніх системах відбулися істотні структурні зміни, які зумовлено широким упровадженням нових освітніх технологій, розвитком зростаючого потоку інформації, що доступна через Інтернет, та її зростаючим впливом на всі сторони діяльності суспільства, значним розширенням можливостей і потреб особистісного розвитку людини. За таких умов виникає необхідність перебудови військово-педагогічного процесу у вищих навчальних закладах України [3, 4].

Як ніколи раніше назріла суттєва необхідність входження України у світовий освітній простір. В українських і зарубіжних наукових дослідженнях останніх десятиліть учені підкреслюють особливу значущість освітнього простору, який став предметом наукових досліджень. Освітній простір розвиває соціальний, інформаційний, комунікаційний, особистісний простір, сприяє розвитку нових технологій навчання і підготовки.

Важливим фактором, що впливає на підвищення професійної підготовки майбутнього офіцера, став ринок праці, який перемістив освіту з категорії соціально-

моральної (з основним призначенням – вихованням гармонійної людини), в економічну – орієнтовану на вимоги особистості і суспільства, професійні знання, вміння, навички.

Концептуальна ідея дослідження ґрунтується на розкритті професійної підготовки майбутнього офіцера – викладача загальновійськових дисциплін – до педагогічної діяльності як комплексного особистісного утворення, яке невіддільне від його особистісних, професійних та індивідуально-психічних якостей, мотивацій, настанов, ціннісних орієнтацій, педагогічної спрямованості, аналітичних, прогностичних, проєктивних, рефлексивних, організаційно-мобілізаційних, методично-технологічних, розвиваючих, орієнтуючих і комунікативних вмінь і навичок.

Аналіз останніх досліджень. Деякі аспекти взаємодії викладача загальновійськових дисциплін з педагогічним простором у військових вищих навчальних закладах розкрито у працях О. В. Бикової [1], Н. Є. Мойсеюк [7], В. В. Ягупова [9]. Однак проблемі професійної підготовки майбутнього офіцера загальновійськових дисциплін до орієнтації в освітньому просторі не приділено достатньо уваги. Саме тому невирішеною раніше частиною існуючої проблеми залишається аналіз різних напрямів і підходів підготовки майбутнього офіцера до орієнтації в освітньому просторі.

Формування мети статті. Мета роботи – проаналізувати основні підходи до професійної підготовки майбутнього офіцера до взаємодії в освітньому середовищі. Завдання роботи: визначити основні терміни сфери „освітнього простору” як педагогічної категорії, проаналізувати різні підходи до підготовки курсантів до орієнтації і взаємодії у такому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття „освітній простір” в педагогічних дослідженнях почало зустрічатися лише в останні десятиліття, оскільки раніше в науці використовувалися поняття „ситуація”, „система” та інші, аналогічні поняттю „освітній простір”. Термін „простір” зустрічається в 70-х роках в зарубіжних наукових дослідженнях. У науковий обіг термін „простір” ввів в 1965 році закордонний дослідник Р. Вернон, який проводив кросс-культурний аналіз впливу навколишнього простору на здібності людини. Він вважав, що інтелект залежить як від індивідуальних генетичних відмінностей, так і від стимулюючої або гальмуючої дії навколишнього простору.

У педагогічних дослідженнях 80-х років питання освіти все частіше вивчаються з погляду цілого процесу, взаємозв'язку з навколишнім світом, але наукового терміну „освітній простір” ще немає. Замість нього все частіше використовується термін „ситуація” для характеристики тимчасової координати освітнього простору, тобто

характеристики якісного стану ряду освітніх систем у даний період часу, або різноманітні впливи і дії навколишнього соціального середовища, які указують на значення соціуму і його вплив на освіту.

Оскільки сфера освіти існує не ізольовано, а в певному соціальному середовищі, що в значній мірі визначає її розвиток і функціонування, то і освітні системи, знаходячись у певних умовах, виявляються залежними від них. Тому освітнє середовище є специфічною умовою існування системи освіти, що визначає суть її розвитку.

У 90-і роки термін „простір” частіше розглядається стосовно інформаційних технологій. Закордонні дослідники Д. Реркінс, М. Віске говорять про так званий „підтримуючий простір”, в якому можна висловлювати свої ідеї відкрито, не переживаючи почуття незручності або страху. Вони пов'язують поняття простору з розумінням і зусиллям особистості.

У поняття єдиного освітнього простору входить і таке явище, як єдине інформаційне середовище, що включає сумісне видання і розповсюдження учбової, науково-методичної літератури, проведення тренінгів, конференцій, симпозіумів. Природно, що інформаційне середовище вимагає створення єдиної бібліотечної комп'ютерної мережі, яка б дозволила залучати у науковий і освітній процес досягнення викладачів вищих навчальних закладів і наукових центрів різних країн світу. Учені всіх країн світу прирівнюють факт створення глобальної інформаційної мережі до народження нової ери, коли інформація стає ключовим ресурсом, а найбільш яскравою ознакою інформаційного суспільства стає глобальна інформаційна мережа Інтернет [5].

Сьогодні як теоретичну форму віддзеркалення середовища існування освітніх систем все частіше називають термін „освітній простір”. Найменшою структурною одиницею такої взаємодії виступає діада вчитель – учень, найбільшою – світовий освітній простір. Таким чином, освітній простір не можна сприймати у вузькому сенсі, тільки як простір, у якому здійснюється узгоджена діяльність освітніх установ, забезпечується академічна і професійна мобільність тих, хто навчається.

У останнє десятиліття все частіше у наукових дослідженнях в рамках освітнього простору виокремлюють свої підпростори: дидактичний, що розуміється як доцільно відібраний і структурований зміст навчання і спосіб його реалізації в процесі навчання, організованому в умовах цілісної освітньої ситуації; виховний – педагогічно доцільно організоване середовище, в якому виховний простір є результатом діяльності творчого й інтеграційного характеру, або частина середовища, в якому панує

педагогічно сформований спосіб життя, і взаємодія всіх учасників визначається можливістю існування їх ідеальної моделі способу життя; соціальний – феноменологічний факт, в якому існують взаємозв'язки між соціумом, класом і його соціальним простором, чим більше впорядковані, систематизовані зв'язки між освітніми інститутами, соціальним мікросередовищем і особистістю, тим ширше за можливість освітнього простору в соціалізації особистості – формування творчої, духовної, соціально адаптованої особистості за умови професійного розвитку і зростання; особистий – впорядковані стійкі взаємини особи з відкритим соціальним освітнім середовищем, з сім'єю як інститутом виховання і іншими соціальними освітніми інститутами, орієнтованими на самореалізацію особистості, де становлення індивідуального освітнього простору відбувається в досвіді кожного.

Поняття освітнього простору деякі учені визначають через поняття освіти: освіта, існуючи в умовах суспільної формації, функціонує у ній як в певному соціальному просторі; освіта як цілісність являє собою організацію освітніх систем. При цьому виявляється, що будь-яка освітня система організаційно об'єднується з іншими освітніми системами в спільність (систему освітніх систем). Тим самим, вона інтегрується в цю спільність, стаючи залежною, перш за все, від особливостей функціонування і розвитку спільності. У свою чергу освітні спільності інтегруються в соціальні спільності, виявляючись залежними від них.

Тенденція до розгляду освітнього простору як сукупності елементів простежується у ряді робіт зарубіжних дослідників (К. Лейтон, Дж. Сікрест, Дж. Паркер). У закордонних педагогічних дослідженнях наводяться аналогії простору з діяльністю. У цьому аспекті підкреслюється така особливість простору, як інституціональність, тобто відносна стабільність зв'язків і відносин між людьми в рамках соціальної організації суспільства. К. Лейтон стверджує, що освітній простір можна ототожнювати з дистанційним, онлайнним простором. Дж. Сікрест вважає, що типи освітнього простору визначаються з погляду педагогічного стилю, який, у свою чергу, обумовлений стилем навчання, як, наприклад, курс філософії заснований переважно на читанні й бесіді, курс диференціального числення – на вирішенні проблем. Вчений пропонує звести воедино вид навчання, його зміст і особистість. Ця ідея певною мірою тотожна вітчизняному особистісно-орієнтованому підходу, основою якого є особистість. Такий підхід припускає створення особистісно-розвиваючого простору, акцентує увагу викладача на якостях цієї особистості, її рисах і проблемах. Дж. Паркер підкреслює, що знання можуть бути засвоєні такими, що вчаться, якщо є

місце в їх свідомості, та особистість приймає нову інформацію на ментальну мережу, що вже існує в його свідомості.

Особливим видом в освітньому просторі є військова діяльність. До неї включаються бойова і морально-психічна підготовка (навчання, військова практика, виховання); підтримання постійної бойової готовності (бойове чергування, вартова і внутрішня служба, обслуговування, перевірка та ремонт військової техніки); безпосередні учбово-бойові дії. У психологічному аспекті військова діяльність пов'язана із великими навантаженнями на психіку військовослужбовця та психологію військового колективу, особливо в бойових умовах. „Це специфічний вид діяльності, результатом якої є висока бойова готовність, бойова злагодженість військових підрозділів і частин, морально-психічна підготовленість особового складу та інше – у мирний час; знищення живої сили противника, його техніки, зброї, народногосподарських, військових та інших об'єктів, а також населених пунктів – у воєнний час”, – наголошує М. Й. Варій [2, С. 201].

Роль військового викладача або вихователя має особливості в освітньому просторі. В американській педагогіці виникли поняття „тренер характеру”, „тренування характеру”, стимулюючі різні способи самостійного пошуку в навчанні й підготовці. Так, у США викладач – це робітник-функціонер; у Європі, переважно в Англії, викладач – виконавець певного соціального замовлення у сфері педагогічного виробництва, тобто діє згідно з нормативними документами і загальноприйнятими технологіями, однак використовує особистісний підхід до викладання, тому його діяльність більшою мірою нагадує імпровізацію за обставин, що постійно змінюються. А військовий викладач або вихователь виступає як військовий і цивільний майстер своєї справи.

Визначається, що серед багатьох елементів структури військового педагога можна виділити чотири основні галузі: конструктивну (проективну), організаційну, комунікативну, науково-дослідницьку. Розуміння структури й специфіки змісту кожної з них дозволяє визначити критерії оцінювання і правильно оцінити рівень педагогічної майстерності військового викладача, визначити шляхи її удосконалення. До структури військової педагогічної діяльності додається діагностична, орієнтовно-прогностична, конструктивно-проектувальна, організаційна, практична, комунікативно-стимулювальна, аналітично-оцінювальна і дослідницько-творча складові [9].

Зміст та особливості військової педагогічної діяльності також залежать від військово-професійної діяльності майбутнього офіцера у військах. Про це писав ще відомий військовий педагог М. І. Драгомиров. Дослідник його педагогічної спадщини

В. О. Огнев виявив і теоретично узагальнив педагогічну систему поглядів та ідей цього фахівця на навчання і виховання військових. В. О. Огнев підкреслює: „В основі військово-педагогічної системи М. І. Драгомирова лежить ідея про головну і вирішальну роль людини у війні та необхідність всебічної підготовки військовослужбовців до бойових дій. Розділяючи у підготовці військовослужбовців навчання і виховання, педагог не відривав їх одне від одного і розглядав в єдності. При цьому виховання він вважав більш важливою складовою частиною військово-педагогічного процесу. У ході дослідження встановлено, що осмислення педагогом проблеми військового виховання містило в собі новаторські положення, саме він одним із перших в армії Російської імперії висунув ідею гуманного підходу у вихованні воїнів” [8].

Військова педагогічна діяльність відбувається у навчально-виховному процесі, в якому науково-педагогічний працівник виступає як керівник і організатор, командир і начальник, який реалізує різні управлінські функції, визначає шляхи, форми і методи навчання і виховання, створює умови для засвоєння курсантами навчального матеріалу, творчого оволодіння ними військовим досвідом, коли майбутній офіцер є ще й носієм військово-професійних знань, умінь, навичок. Науково-педагогічні військові працівники виступають наставниками і вихователями курсантів, забезпечують всебічний розвиток особистості кожного курсанта, активізують пізнавальну діяльність курсантів, контролюють та оцінюють її результативність, згуртовують курсантські колективи [6].

Висновки. Наприкінці дослідження ми дійшли висновку, що під освітнім простором розуміється педагогічна категорія, цілісна інтеграційна одиниця соціуму і світового освітнього простору, нормативно або стихійно структурована, що має власну систему координат, сприяє ефективній підготовці майбутнього офіцера до педагогічної взаємодії, соціального самовизначення, особистісного, культурного, ментально-емоційного розвитку, загальнопедагогічної підготовки, зміни особистісного освітнього світогляду в швидко змінному соціумі.

Таким чином, особливостями педагогічної діяльності в умовах військових вищих навчальних закладах є органічне поєднання навчання, виховання, розвитку, самовдосконалення й формування особистості майбутнього офіцера і його морально-психологічної підготовки, військово-професійна спрямованість, що полягає у знанні ним специфіки й особливостей військової служби; специфічне військово-педагогічне середовище, яке має суттєві виховні функції щодо розвитку особистості кожного курсанта.

Список використаних джерел:

1. Бикова О. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів пожежної охорони: автореф дис ... канд. пед. наук 13.00.04 / О. В. Бикова. – К., 2001. – 21 с.
2. Варій М. Й. Військова психологія і педагогіка. Посібник / За заг. ред. М. Й. Варія / М. Й. Варій, М. М. Козяр, М. С. Коваль. – Львів: Словом, 2003. – 624 с.
3. Демент М. О. Загальнопедагогічні основи методології підготовки майбутніх спеціалістів / М. О. Демент // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. Додаток 3, том III (10). Тематичний випуск: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Управління якістю освіти: стандартизація та інноваційність. – К.: Гнозис, 2008. – С. 107–111.
4. Демент М. О. Проблеми підготовки майбутніх офіцерів / М. О. Демент // Сучасні проблеми науки та освіти: матеріали 9 міжнарод. міждисциплінар. наук.-практич. конференції. – Х.: ХНУ, 2009. – С. 167.
5. Демент М. О. Професійне становлення майбутнього офіцера в інформаційно-комунікаційному просторі / М. О. Демент // Організаційно-педагогічні аспекти формування і розвитку майбутнього спеціаліста: матеріали міжнарод. наук.-практич. конференції студентів та молодих вчених. – Євпаторія: РІО РВНЗ КГУ, 2009. – С. 74–76.
6. Коваль М. С. Навчання у військових як військово-дидактичний процес / М. С. Коваль // Військова психологія і педагогіка: Посібник / За заг. ред. М. Й. Варія. – Львів: Словом, 2003 – С. 166–207.
7. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: Навч. посібник. – 3 вид. доп. / Н. Є. Мойсеюк. – К, 2001. – 608 с.
8. Огнев В. О. Проблеми навчання і виховання військовослужбовців у педагогічній спадщині М. І. Драгомирова: автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.01. / В. О. Огнев. – К., 2001. – 16 с.
9. Ягупова В. В. Військова дидактика: Навч. посібник / В. В. Ягупова. – К.: ВПЦ Київський університет, 2001. – 400 с.

ПРО АВТОРА

Прізвище, ім'я, по батькові Демент Максим Олександрович

Місце роботи університет цивільного захисту України (м. Харків)

Науковий ступінь, вчене звання немає, здобувач кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

Науковий керівник к.п.н, доцент кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди Костікова І. І.

Телефон моб. 0938160790